

УДК 336.7

М. В. Шкробот,

аспірант кафедри менеджменту, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

ЛІЗИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНВЕСТИВАННЯ В ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглядається роль лізингу в активізації інвестування в інноваційний розвиток підприємства. Дається характеристика поняття «інноваційний лізинг», його специфічних рис, сформульовано деякі пропозиції щодо його розвитку.

In this article is considered the role of leasing in investments activation into innovational development of enterprises. The characteristics of the notion "innovational leasing", its features are given here; certain proposals are made here on its development.

Ключові слова: лізинг, інноваційний розвиток, підприємство.

Keywords: leasing, innovational development, enterprises.

Вступ. Перехід на інноваційний шлях розвитку є сьогодні безальтернативним рішенням для збереження нашої країни, забезпечення належної конкурентоспроможності окремих підприємств і продукції, що випускається. Інноваційна політика є найважливішою складовою державного регулювання економіки, так як темпи економічного зростання, безпека і добробут країни, технологічна незалежність визначаються рівнем розвитку науки і технологій. Не піддається сумніву той факт, що перехід на інноваційний шлях розвитку можливий тільки на основі широкомасштабного освоєння найперспективніших досягнень науки і техніки.

Проблема фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств набуває особливої актуальності в умовах дефіциту фінансових ресурсів, поширення світової фінансової кризи та прискорення розвитку нових технологій.

Одним із продуктивних шляхів залучення капіталу для підприємств, як свідчить зарубіжний досвід, є лізинг. Лізинг – це доволі складне і багатогранне економічне явище, яке поєднує в собі операції купівлі-продажу, оренди, кредитування та інвестування фінансової та підприємницької діяльності.

Таким чином, актуальність дослідження полягає в необхідності активізації інноваційного розвитку підприємств, можливості використання лізингу як альтернативного варіанту придбання майна за рахунок власних або залучених коштів.

В дослідженнях теоретичних та практичних аспектів становлення лізингових відносин значний вклад зробили Н. Адамов [1], Ю. Бабак [2], Ю. Гринчук [3], А. Пересада [4], А. Поддєрьогін [5], А. Турило [6] та багато інших дослідників. Проте проблема застосування лізингу на підприємствах залишається малодослідженою.

Постановка завдання.

Основна мета статті полягає у дослідженні передумов активізації інвестування в інноваційний розвиток підприємства через застосування лізингу, що дозволяє використати його переваги для поліпшення фінансово-економічного стану підприємства, а також визначити основні напрямки удосконалення лізингових відносин.

У процесі дослідження даного питання використовувалися такі методи: метод системного аналізу, метод порівняння та методи узагальнення.

Результати.

Аналіз інноваційної діяльності в Україні показує, що основна частина всіх інноваційно-активних підприємств припадає на частку промисловості (13,8%) [7].

Так, у 2010 році частка промислових підприємств, які впроваджували інновації становила 11,5% (1217 підприємств), що на 37 підприємств більше ніж у попередньому році та на 407 підприємств або 50,3% більше у порівнянні з 2005 р., у той час, як в розвинених економіках нормою вважається 60-80% [7].

На фоні загального росту інноваційної діяльності у промисловості, у 2010р. вагому частку серед тих, що займалися інноваційною діяльністю, становили деревообробні підприємства – 33%, машинобудівні підприємства – 22,2%; підприємства хімічної та нафтохімічної промисловості – 19,9%; підприємства металургійної та харчової промисловості – 14,4% та 14,3% відповідно, підприємства легкої промисловості (9,8%); підприємства, що виробляють та розподіляють електроенергію, газ та воду складають лише 7,5 %.

Загалом протягом 2005-2010рр. у промисловості України освоєно виробництво 3442 нових видів техніки та впроваджено 7304 нових технологічних процесів з яких 2795 маловідходні та ресурсозберігаючі. З них на добувну промисловість приходилося лише 12 найменувань нової техніки та 145 технологічних процесів, в тому числі 70 маловідходних.

Більшістю експертів стан інноваційної діяльності в Україні визначається таким, що не відповідає сучасному рівню інноваційних процесів у промислово-розвинутих країнах та потребам інноваційного розвитку [8, с.154].

Так, оцінка показників інноваційної діяльності в економіці України та промисловості показала, що вони в основному мають низький рівень, зокрема показники передачі та використання знань; фінансування інновацій; витрат на НДДКР; розвиток ринку інновацій; кількість патентів [9, с.40].

В цілому аналіз показників, що характеризують стан інноваційної сфери нашої країни, показав, що її розвиток проходить недостатньо інтенсивно і спостерігається суттєве відставання від промислово розвинутих країн. Однією з найважливіших причин цього є недостатньо ефективна система фінансування

інноваційної діяльності. Незважаючи на те, що в даний час існує досить багато фінансових інструментів, що забезпечують доступ до фінансових ресурсів, статистичні дані показують, що основним джерелом інноваційних витрат організацій промислового виробництва (і гідроелектроенергетичних зокрема) є власні кошти організацій. Банківський кредит залишається дорогим, а кредити – короткими для розвитку інноваційної діяльності. Схеми венчурного фінансування не адаптовані до українських умов.

Система фінансування інноваційного розвитку є дуже складним і динамічним механізмом. В даний час в якості основних джерел коштів, що використовуються для фінансування інноваційної діяльності, виступають [10]:

- бюджетні асигнування, виділені на державному та регіональному рівнях;
- кошти спеціальних позабюджетних фондів фінансування інноваційного циклу, які утворюються підприємствами, регіональними органами управління;
- власні кошти підприємств (інвестиції з прибутку і амортизаційні накопичення);
- фінансові ресурси різних типів комерційних структур (інвестиційних компаній, комерційних банків, страхових товариств тощо);
- кредитні ресурси спеціально уповноважених урядом інвестиційних банків;
- конверсійні кредити для підприємств оборонного комплексу;
- іноземні інвестиції промислових і комерційних фірм і компаній;
- кошти національних та зарубіжних наукових фондів;
- приватні накопичення фізичних осіб.

Говорячи про період 2005-2010 рр., необхідно відзначити наступні недоліки застосовувалася моделі державних інвестицій в інновації. По-перше, систематично спостерігалось запізнення та несвочасне прийняття рішень по бюджету, яке тягне за собою перманентне недофінансування запланованих інвестиційних витрат і перенесення їх на більш пізні терміни. По-друге, застосовувані схеми розміщення бюджетних інвестиційних коштів, як правило, не прив'язувалися до термінів отримання віддачі і не були підпорядковані критеріям ефективності використання інвестиційних ресурсів. По-третє, нестабільність лімітів фінансування призводила до недоосвоєння ресурсів через зниження зацікавленості. Спостерігалась і недостатня індексація коштів, запланованих на бюджетні інвестиції.

У даних умовах в якості передумов забезпечення ефективного інвестування можна запропонувати такі вимоги.

Потрібно забезпечити повну компенсацію замовникам інфляційного знецінення запланованих державних інвестиційних витрат, а також витрат по сплаті відсотків за кредит у разі затримки фінансування намічених обсягів робіт. При відсутності коштів фінансування і передплата могли б здійснюватися на базі фіксованої частки надходжень до бюджету доходів, відповідно до частки запланованих на капітальні вкладення асигнувань у загальних бюджетних витратах.

Крім того, необхідний контроль за ефективністю фінансування та цільовим використанням, а також контроль повернення отриманих кредитів в натуральній формі.

Достатньо ефективним може виявитися також практика передачі державою своїх інвестиційних функцій компетентним недержавним комерційним і фінансовим структурам (інвестиційним фондам, холдинговим компаніям), здатним розмістити обмежені державні інвестиційні ресурси на ринкових принципах в проекти фінансування інновацій, з урахуванням їх окупності та цільової спрямованості. Такі дії спрямовані на підвищення ефективності і віддачі централізованих капітальних вкладень.

Ще однією умовою ефективного інвестування є введення контрактної системи розміщення цільових коштів держави між різними інвесторами та інвестиційними проектами. Іншими словами, повинна здійснюватися підтримка тільки конкретних інвестиційних проектів і програм державного замовлення.

При формуванні ресурсів позабюджетного фінансування інновацій використовуються такі первинні джерела, як засоби зносу нематеріальних активів, що включаються в собівартість продукції; кошти амортизаційних відрахувань на реновацію в тій її частині, в якій у вартості основних виробничих фондів в невяному вигляді враховані передвиробничі витрати, включаючи витрати на НДДКР та інновації; доходи від продажу (передачі) науково-технічної продукції, майнових прав на об'єкти інтелектуальної та промислової власності, а також доходи від продажу об'єктів матеріально-технічної інфраструктури науки і прав користування ними; доходи по прямим і портфельним інвестиціям в інновації, одержувані в вигляді дивідендів та відрахувань від прибутку (роялті). Як джерела фінансування можуть залучатися також кошти, отримані від викупу об'єктів приватизації науково-технічної сфери, емісійний дохід, компенсації за несанкціоноване (безліцензійне) використання науково-технічних нововведень як об'єктів інтелектуальної та промислової власності.

У науковій літературі та періодичних виданнях досить жваво обговорюються різні заходи з удосконалення економічної системи, впровадження нетрадиційних методів оновлення матеріальної бази, прискоренню модернізації основних фондів підприємств різних форм власності та пошуків інвестиційної сфери, інноваційної діяльності та ділової активності.

Враховуючи складнощі фінансування капітальних витрат, у міжнародній практиці розроблена схема з застосуванням елементів орендних та кредитних відносин, де фінансовий і матеріальний потоки поєднані в єдиний взаємозв'язаний комплекс натурально-грошових відносин. Сукупність відносин, що виникають при цьому отримала назву лізингових.

Лізинг як вид підприємницької діяльності, пов'язаної з передачею майна на умовах оренди, відомий за кордоном вже протягом декількох десятиріч. В той час феномен лізингових відносин визначався як нова (інноваційна), специфічна, додаткова система перспективного фінансування, в якій задіяні орендні відносини, відносини кредитного фінансування під заставу, відносини за борговими зобов'язаннями та пр. Сьогодні як в закордонній, так і у вітчизняній практиці лізинг в основному перестав бути новим інструментом. Однак у тих випадках, коли лізинг як спосіб інвестування забезпечує інноваційну діяльність, він набуває новий економічний сенс - стає інновацією. В цьому розумінні лізинг не втратив своєї актуальності як в практичному застосуванні, так і в теоретичному його осмисленні [11].

Інноваційний лізинг - це досить тонкий і складний інструмент, і тільки правильне і вміле його використання дає значний результат, сприятливий як для лізингодавця, так і для лізингоотримувача. В результаті використання лізингу виграють і виробники основних засобів, що освоюють за допомогою цього механізму нові ринки збуту своєї продукції, і виробничий сектор бізнесу, який отримує новий ефективний спосіб оснащення виробничих фондів, так і банківська система, що набуває реальні обсяги грошових ресурсів. При цьому економіка в цілому отримує потужний імпульс інноваційного зростання.

Серед переваг для підприємств-лізингоодержувачів особливе значення мають такі, як економія коштів при експлуатації обладнання, придбаного за лізингом (по суті, в кредит, з розстрочкою платежу); можливість у досить короткі терміни повернути вартість основних фондів, що виникає в результаті швидкого накопичення амортизаційного фонду [12]. Виплата лізингових платежів можлива з виручки, отриманої від експлуатації обладнання. Лізинг дозволяє швидко оновлювати основні виробничі фонди (особливо їх активну частину) без значних одноразових грошових витрат, і на цій основі підвищувати конкурентоспроможність своєї продукції. При використанні оперативного лізингу легше відбувається усунення неминучих втрат, що випливають з володіння морально застарілим обладнанням. Особливо важливо те, що застосування лізингу відкриває шлях для пробної експлуатації принципово нового дорогого обладнання з метою зменшення різних видів інноваційного ризику [12,13]. До того ж лізингоотримувач не стикається з проблемами кредитних гарантій або застави, що виникають при звичайному кредиті. Інноваційний лізинг відображає певний, специфічний вид економічних відносин між його суб'єктами: лізингодавцем, лізингоодержувачем і продавцем

лізингового майна з приводу об'єктів рухомого і нерухомого майна, що відноситься до основних засобів в процесі інноваційної діяльності.

Висновки.

Інноваційний лізинг може бути визначений як спосіб інвестування, що забезпечує інноваційну діяльність або просування інноваційного продукту на ринок. У цьому випадку мова йде про традиційну форму лізингу, раніше відому в практиці, але володіє дещо іншими рисами, завдяки інноваційності реалізованого за допомогою лізингу продукту або діяльності. Таким чином, лізинг в даному випадку несе на собі ознаку інновацій, і тому, розглядаючи його як нетрадиційний спосіб фінансово-кредитного забезпечення інноваційної діяльності, його можна визначити як «інноваційний лізинг». Дана форма інноваційного лізингу з'являється на ринку лізингових послуг в момент появи самого інноваційного продукту. Більш того, тісний взаємозв'язок лізингу та інноваційного продукту обумовлена тим, що [13]:

- продукт під впливом ряду чинників (висока вартість продукту, невідомість продукту для споживача і т.д.) може бути реалізований на ринку тільки лише за допомогою лізингу;

- за допомогою лізингової форми поширення продукту досягається максимальний ефект його реалізації;

- лізингова форма просування продукту забезпечує визнання ринком інноваційності самого продукту.

Поява даної форми інноваційного лізингу обумовлена тим, що реалізація інноваційного продукту за допомогою лізингу найчастіше пов'язана з високим рівнем ризику використання капіталу в таких операціях, який відносять до венчурного. У зв'язку з цим капітал лізингових проектів потребує хеджування через недостатнє забезпечення лізингової угоди з боку підприємства. Тому венчурним лізингодавцям поряд з такими традиційними методами, як гарантія банку, застава майна, страхування обладнання, необхідно використовувати в своїй роботі більш гнучкі підходи. В якості одного з таких підходів можна запропонувати використання похідних інструментів фондового ринку, таких як опціон, ф'ючерс і т. д.

Крім того, для розвитку інноваційного лізингу необхідно внести певні зміни в законодавчо-правову базу. Для усунення наявних правових колізій в законодавство, що стосується лізингу необхідно включити норму про те, що термін, на який укладено договір лізингу, повинен бути рівний терміну повної амортизації предмета лізингу. В цьому випадку будуть виключені протиріччя між податковими та бухгалтерськими нормами.

Для підтвердження інвестиційного характеру лізингових операцій в законодавстві слід відобразити дві його функції:

- інвестування вкладень в лізинг у формі основних засобів в економіку лізингодержувача;

- відшкодування понесених витрат на придбання предмета лізингу.

Ці інвестиційні складові повинні бути чітко сформульовані в якості уточнюючої поправки до чинного законодавства про лізинг. Відповідну реалізацію вони повинні отримати і в Податковому кодексі, і в законодавстві, що регламентує організацію бухгалтерського обліку.

Перспективи подальшого дослідження полягають у розробці організаційно-економічного механізму лізингу придбання інноваційного обладнання для гідроелектроенергетичного підприємства.

Література.

1. Адамов Н.А. Лізинг / Н.А. Адамов, А.А. Тилов / СПб.: Питер. – 2005. – 128 с.
2. Бабак Ю.Н. Повышение роли лизинга в техническом обеспечении сельскохозяйственных предприятий / Ю.Н. Бабак // Збірник наукових праць Луганського національного аграрного університету / за ред. В.Г. Ткаченко. – Луганск : Елтон-2. – 2008. – №85. – С. 179-186.
3. Гринчук Ю.С. Економічна природа та сутність лізингу в аграрному секторі економіки України / Ю.С. Гринчук // Агроінком. – 2005. – №7. – С. 35-40.
4. Пересада А.А. Інвестиційне кредитування : Навч. посібник / А.А. Пересада, Т.В. Майорова. - К.: КНЕУ, 2002. – 271с.
5. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств: підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк – К.: КНЕУ, 2007. – 546 с.
6. Турило А.М. Оцінка ефективності інноваційного лізингу / А.М. Турило, Т.А. Черемисова // Фінанси України. – 2005. – № 1. – С. 44-48.
7. Наукова та інноваційна діяльність в Україні [Текст] : стат. зб. / Держ. служба статистики України. - К. : Інформ.-вид. центр Держстату України, 2011. - 282 с.]
8. Мержа С.І. Інноваційна діяльність у промисловості: сучасний стан та напрямки активізації в Україні / С.І. Мержа // Актуальні проблеми економіки. –2005. – №9. – С.155-159.
9. Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення: монографія / О.І. Амоша, В.П. Антонюк, А.І. Землянкін та ін. – Донецьк: ІЕП НАН України, 2007. – 328с.
10. Инновации / под общ. ред. А.В. Барышевой. М.: Издат.-торг. корпорация «Дашков и К», 2008. 382 с.
11. Башкатова С.В. Лізингове фінансування інноваційної діяльності в Україні // Вісник Хмельницького національного університету. – 2007. – № 6. – С. 67-71.
12. Ларіонова К.Л., Яремчук О.В. Можливості, проблеми та перспективи розвитку лізингу в Україні // Наука й економіка. – 2007. – № 4. – С. 10-19.
13. Подік А.В. Використання лізингу як фінансового інструменту інвестування розвитку економіки // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – № 9. – С. 5-8.
14. Соболев Л.В. Сутність лізингу як інструменту фінансування підприємств // Бізнес-навігатор. – 2007. – № 12. – С. 96.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2012 р.

